

STRESZCZENIE

Narracje miejskie w literaturze polskiej po 1989 roku:
pamięć, przestrzeń, dyskurs

Głównym obszarem badawczym niniejszej rozprawy jest relacja między pamięcią a przestrzenią miejską w literaturze polskiej po 1989 roku. W analizowanych tekstach dopatrzeć się można różnych strategii narracyjnych, za pomocą których autorzy próbują uchwycić i oddać relację między przestrzenią miejską, wyzwalaną przez nią (lub na nią projektowaną) pamięcią a podmiotami indywidualnymi bądź grupowymi. Przede wszystkim jednak analizowane narracje, jak postaram się udowodnić, otwierają nowe warstwy znaczeń, tworzą innowacyjne narzędzia i strategie upamiętniania oraz bycia w mieście. Jedną z charakterystycznych cech omawianych utworów literackich jest świadome wykorzystanie instrumentarium wypracowanego przez współczesne badania dotyczące pamięci, przestrzeni i miejskości. Autorzy i autorki w sposób twórczy korzystają z kategorii i pojęć stosowanych w badaniach kulturowych. Jednocześnie, umieszczając je w nowych kontekstach oraz dokonując przesunięć, formują nowe strategie i sposoby ujmowania tych zagadnień.

Każdy z rozdziałów niniejszej pracy odnosi się do innej strategii narracyjnej ujmującej relację pamięci z miejską przestrzenią bądź podejmuje odrębny aspekt tego związku. Rozdział pierwszy stanowi analizę i interpretację powieści Pawła Huelle *Śpiewaj ogrody*. Narracja gdańskiego pisarza stanowi dla autorki pretekst do zbadania sposobu, w jaki powieść może stanowić medium pamięci zbiorowej. W tak przyjętej perspektywie szczególnie ważny okazuje się związek między literaturą, pamięcią i miejscem oraz wynikające z tej relacji mechanizmy tożsamościotwórcze. Powieść Pawła Huelle analizowana jest ponadto w kontekście literatury „zachodniokresowej”. Autorka zwraca szczególną uwagę na rolę nostalgii w tworzeniu gdańskiego mitu.

Rozdział drugi poświęcony jest twórczości Sylwii Chutnik. Książki warszawskiej autorki rozpatrywane są jako szczególny projekt kulturowy, który za pomocą nacięć, zbliżeń i oddaleń oraz uważnego, niemal taktylnego kontaktu z szczelinami powstałymi w strukturach dyskursywnych, otwierać ma na pełniejsze doświadczenie rzeczywistości społecznej. W narracjach Chutnik szczególnie uwypuklona zostaje relacja między przestrzenią miasta a pamięcią, która właściwie uchwycona, umożliwi wydobyć tłumionych głosów, otwarcie

na doświadczenie tych, którzy znajdują się na marginesach. Rozdział ten podejmuje również wątek genderowego modelu miasta oraz miejsca kobiet w historii.

W najobszerniejszej części niniejszej pracy, „Nawiedzonych miastach”, analizowane są trzy powieści, w których autorzy posłużyli się motywem widma, ducha bądź zjawy. W każdym z omawianych utworów (*Noc żywych Żydów* Igora Ostachowicza, *Fabryka muchołapek* Andrzeja Barta oraz *Ptasie ulice* Piotra Pazińskiego) temat ten podejmowany jest w inny sposób i czemu innemu służy. To, co łączy wszystkie przywoływane teksty, można powiązać ze zjawiskiem postpamięci oraz z konsekwencjami zachodzących właśnie procesów odpominania. Widma i zjawy, wkraczające w przestrzeń polskich miast, okazują się być sposobem na wyrażenie zwichnięć pamięci, są głosem wypartego, znakiem zerwania i sygnałem, że doszło do jakichś zakłóceń w porządku symbolicznym.

W rozdziale czwartym podjęta została interpretacja twórczości Magdaleny Tulli. Szczególna uwaga poświęcona jest debiutanckiej książce, *Snom i kamieniom*, która interpretowana jest w kontekście późniejszych, jawnie autobiograficznych, utworów autorki. Jednym z analizowanych wątków jest postpamięciowe zmaganie się z doświadczeniem Zagłady oraz dorastania w środowisku opresji ideologicznej. Ponadto, pamiętając o szerszym tle, w jakie została wpisana twórczość Magdaleny Tulli, oraz biorąc pod uwagę wszystkie jej późniejsze teksty, w rozdziale postawione jest pytanie o to, co szczególnego charakteryzuje miasto, że stało się jedną z dominujących (jeśli nie najważniejszą) figur jej debiutanckiego utworu (a także w jakim stopniu figura ta literacko wiązać się może z kategoriami związanymi z osobiście doświadczanymi pamięcią i historią).

W ostatnim rozdziale podjęta została analiza *Festung Warschau* Elżbiety Janickiej, tekstu sytuującego się na pograniczu gatunków literackich i artystycznych. W swoim spacerowniku narratorka kwestionuje zastane terytorium pojęciowe, pisze „w poprzek i wbrew” narzucanej w miejskiej przestrzeni historycznej narracji większościowej. Rozdział ten skupia się na badaniu relacji, jaka zawiązuje się w tym spacerowniku między tekstami, miejską przestrzenią a dyskursem. Dokonywana jest również analiza performatywnego wymiaru tego rodzaju narracji, którą powiązać można z nowymi formami upamiętnień.